

Ylioppilasaineiden lainausmerkeistä ja puolipisteestä

Lainausmerkkien käyttö on ylioppilasaineiden kirjoittajille melko selvää suorassa esityksessä, samoin kirjojen tms. nimissä. Hankalampaa kokelaiden on usein ollut arvioida, milloin sävyltään muusta tekstistä poikkeavat sanat tai muut ilmaukset olisi varustettava lainausmerkeillä. Merkeillä on tuskin mitään tehtävää seuraavissa:

Olympiajoukkueeseen kuuluu niin »uusia kuin vanhoja» urheilijoita. Etenkin jääkiekkjoukkue on uusinut »kasvonsa» hyvin voimakkaasti.

Suomalaisten mahdollisuuksia Lake Placidissa on »puitu» moneen kertaan eri tilaisuuksissa ja yhteyksissä.

Molempien viestijoukkueiden vahvana »aseena» on tasaisuus.

— — eräiden Pohjanlahden lohijokien täydellisen »valjastamisen» kieltävä lainsäädäntö.

Vanhat »mäkikotkamme» Kari Yli-Anttila ja Jouko Törmänen eivät tosin tänä talvena ole menestyneet parhaalla mahdollisella tavalla — — — Tämänkin esimerkin »mäkikotka» on jo siksi vakiintunutta urheilukieltä, ettei merkkejä kaivata.

Jos kirjoittajalle tuottaa vaikeuksia sopivan sanan keksiminen, ei asiaa auta paremman puutteessa käytetyn sanan varustaminen lainausmerkeillä:

Heitä [pakolaisia] »säilytetään» ahtaisissa leireissä kuin koiria.

Mainosteollisuus on tehnyt naisesta tavallaan »jokapaikanhöylän», jonka avulla

mainostettava asia jää paremmin kuluttajan mieleen.

Naisia näkee entistä enemmän »johtajan pallilla».

— — ellei tule mitään keskeytyksiä, joita varsinkin Mieto on silloin tällöin »harrastanut».

[Natsi-Saksassa] toisin ajattelevat »lynkattiin». — Sana ei kuulu kuvatun ajan ja paikan kielenkäyttöön.

Kirjoittajaa voi lainausmerkkien käyttöön opastaa joskus seuraavantapainen harkinta: Käytän tätä erikoista sanaa tai sanan merkitystä, koska näin

— sanoo se ihminen (tai joukko), josta on puhe,

— on tapana sanoa (vaikka minä en ota kantaa siihen, onko se oikein),

— on minulla omat syyni sanoa (vaikka tiedän, ettei yleensä sanota näin).

Lainausmerkeillä varustettu sana tai ilmaus on painokas osa tekstiä. Ääneen luettaessa se saa yleensä erityisen tähdentävän painon.

Asiallisesti lainausmerkkejä on käytetty seuraavissa:

Kansallissosialistit — — tuhosivat ihmisen, joka oli »huonompaa» rotua kuin he itse. — Kansallissosialistien mielestä huonompaa.

Sen jälkeen, kun huomattiin mainonnan valtava voima myynnin edistäjänä, on siitä kehitetty aivan uusi »tieteenala». — Tarkoittanee: voisoin sanoa (tai: moni sanoo) tieteenalaksi.

*

Puolipiste selitetään yleensä pisteen ja pilkun välimailla olevaksi merkiksi: se

erottaa vähemmän kuin piste ja enemmän kuin pilkku. Ikolan Nykysuomen käsikirjassa on mainittu, että puolipistettä käytetään virkkeen veroisten ilmausten välissä. (Lisäksi puolipistettä käytetään luetteloissa, taulukoissa ym. erikoisteksteissä ryhmittelyä apuna, mutta se on eri asia.) Käytöstä annettujen ohjeiden noudattaminen tuottaa monelle ylioppilasaineen kirjoittajalle vaikeuksia.

Hyvin usein aineissa käytetyn puolipisteen tilalle sopisi kaksoispiste. Seuraavissa esimerkeissä puolipisteen sijasta olisi voitu käyttää joko pilkkua tai kaksoispistettä ja puolipisteeseen on ehkä päädytty tavoiteltaessa pilkkua erottavampaa välimerkkiä:

Hänellä on kaikkea sitä, mistä »tavalinen» nainen joutuu usein vain haaveilemaan; komea ja viisas aviomies/poikaystävä. (Vinoviivan käyttö vaihtoehdon merkinä on tullut muotiin; riittääköön tässä tyylikkeeksi toteaminen.)

Monet heistä ovat menettäneet kaiken omistamansa; perheen, kodin, omaiset, jopa ihmisarvonsa.

Ennen kuin lähdetään etsimään energiaa avaruudesta, on muistettava, että auringon energiaa on sitoutunut kaikkeen ympärillämme; kasveihin, metsiin, turpeeseen, tuuleen, aaltoihin jne. (Kaavamaisen luetteloiden »jne.»-lopun tilalle tietysti myös voisi miettiä tyylikkäämpiä vaihtoehtoja.)

Mutta onhan näiden ihmisten lohtuna tieteen suuri saavutus; koeputki-ihminen!

Jonkinlaiseen pilkkua suurempaan ja pistettä pienempään välimerkkiin lienee pyritty myös seuraavissa:

Nuoret kuuntelevat muodissa olevaa musiikkia; pukeutuvat ja käyttäytyvätkin suuntauksen mukaan. — Välimerkiksi sopii pilkku. Jälkimmäisestä jaksosta voi myös muodostaa täydellisen lauseen ja erottaa sen edellisestä pisteellä tai yhdistävämällä puolipisteellä, mahdollisesti pilkulla.

Jeesuksen opetuslapsilleen lausumat sanat koskevat tämänkin päivän kristittyä;

jokaista kristittyjen muodostamaa seurakuntaa. — Pilkku riittää välimerkiksi. Jos jälkiosan tilalle laaditaan täydellinen lause, se erotetaan edellisestä pisteellä, vaihtoehtoisesti puolipisteellä tai pilkulla.

Ilmeisesti ohjeiden »pilkkua erottavampi välimerkki» on useille aineiden kirjoittajille epäselvä. Jos painotetaan sanontaa »virkkeen veroisia ilmauksia», voidaan antaa ohjeeksi, että puolipistettä käytetään pisteen sijasta virkkeen veroisten jaksoiden ryhmittelyyn: osoittamaan, että puolipisteen kahta puolta olevat jaksot kuuluvat läheisemmin yhteen kuin muut, pisteellä virkkeiksi erotetut jaksot. Tehtävä on siis enemmän yhdistävä kuin erottava. Pilkku voi olla puolipisteen vaihtoehtona vain silloin, kun kolmantena vaihtoehtona on piste.

Osmo Nikanne